

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ: СУТНІСТЬ, ПРАКТИКА, НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

©2019 ЗВЕРУК Л. А., ЛИСЕНКО Т. С.

УДК 336.71

Зверук Л. А., Лисенко Т. С. Управление кредитной деятельностью банковских учреждений: сущность, практика, направления совершенствования

Фінансове забезпечення структурних перетворень та економічне зростання на інноваційних засадах вимагає вдосконалення системи управління кредитною діяльністю банків. У статті виділено ознаки кризових явищ у банківському секторі, особливо тих, що пов'язані з недосконалістю кредитної політики банків. Досліджено сутність поняття «кредитна діяльність банку», визначено її складові як системи управління. Розкрито значення, етапи формування та практичні підходи до розробки та реалізації основних положень кредитної політики вітчизняних банків. Охарактеризовано сучасні завдання, функції та стандарти кредитної діяльності, а також принципи кредитування, які визначають філософію банківських операцій. Проаналізовано практику організації кредитної діяльності провідними банківськими установами відповідно до її етапів, напрямів та за кількісними і якісними показниками. Визначено, що пріоритетом напрямом кредитної діяльності є управління кредитним ризиком на основі здійснення аналізу та моніторингу кредитних проектів, оцінки кредитоспроможності кожного позичальника та встановлення кредитного рейтингу. Запропоновано заходи вдосконалення управління кредитною діяльністю завдяки посиленню комунікаційної, інформаційної, організаційної, аналітичної та контрольної функцій управління кредитною політикою банківських установ.

Ключові слова: кредитна діяльність банку, кредитна політика, стратегія управління, кредитний портфель, кредитний ризик, кредитні рейтинги, диверсифікація кредитного портфеля.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 13.

Зверук Людмила Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Київський кооперативний інститут бізнесу і права (вул. Михайла Ломоносова, 18, Київ, 03022, Україна)

E-mail: lyudmila.zveruk@gmail.com

Лисенко Тетяна Сергіївна – магістр кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Київський кооперативний інститут бізнесу і права (вул. Михайла Ломоносова, 18, Київ, 03022, Україна)

E-mail: tanya000768@ukr.net

УДК 336.71

UDC 336.71

Зверук Л. А., Лисенко Т. С. Управление кредитной деятельностью банковских учреждений: сущность, практика, направления совершенствования

Финансовое обеспечение структурных преобразований и экономический рост на инновационной основе требует совершенствования системы управления кредитной деятельностью банков. В статье выделены признаки кризисных явлений в банковском секторе, особенно тех, которые связаны с несовершенством кредитной политики банков. Исследована сущность понятия «кредитная деятельность банка», определены ее составляющие как системы управления. Раскрыты значение, этапы формирования и практические подходы к разработке и реализации основных положений кредитной политики отечественных банков. Охарактеризованы современные задачи, функции и стандарты кредитной деятельности, а также принципы кредитования, которые определяют философию банковских операций. Проанализирована практика организации кредитной деятельности ведущими банковскими учреждениями в соответствии с ее этапами, направлениями, а также количественными и качественными показателями. Определено, что приоритетным направлением кредитной деятельности является управление кредитным риском на основе осуществления анализа и мониторинга кредитных проектов, оценки кредитоспособности каждого заемщика и установления кредитного рейтинга. Предложены меры совершенствования управления кредитной деятельностью благодаря усилению коммуникационной, информационной, организационной, аналитической и контрольной функций управления кредитной политикой банковских учреждений.

Ключевые слова: кредитная деятельность банка, кредитная политика, стратегия управления, кредитный портфель, кредитный риск, кредитные рейтинги, диверсификация кредитного портфеля.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Библ.:** 13.

Зверук Людмила Анатольевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Киевский кооперативный институт бизнеса и права (ул. Михаила Ломоносова, 18, Киев, 03022, Украина)

E-mail: lyudmila.zveruk@gmail.com

Лисенко Татьяна Сергеевна – магистр кафедры финансов, банковского дела и страхования, Киевский кооперативный институт бизнеса и права (ул. Михаила Ломоносова, 18, Киев, 03022, Украина)

E-mail: tanya000768@ukr.net

Zveruk L. A., Lysenko T. S. Management of Credit Activity of Banking Institutions: Essence, Practice, Directions of Improvement

Financial provision of structural transformations and economic growth on an innovative basis require improvement of the system of management of the credit activity of banks. The article allocates the signs of crisis phenomena in the banking sector, especially those related to the imperfection of the credit policies of banks. The essence of the concept of «credit activity of bank» is researched, its components in terms of a management system are defined. The meaning, stages of formation and practical approaches to the development and implementation of the main provisions of credit policy of domestic banks are covered. Modern tasks, functions and standards of credit activity, as well as the principles of crediting, which define the philosophy of banking operations are described. The practice of organization of credit activity by the leading banking institutions is analyzed in accordance with its stages, directions, as well as quantitative and qualitative indicators. It is determined that the priority direction of credit activity is the credit risk management on the basis of analysis and monitoring of credit projects, evaluation of creditworthiness of each borrower and defining of credit rating. Measures of improvement as to the credit activity management are proposed due to strengthening of communication, information, organizational, analytical and control functions of the credit policy management of banking institutions.

Keywords: credit activity of bank, credit policy, management strategy, credit portfolio, credit risk, credit ratings, diversification of credit portfolio.

Fig.: 1. **Tbl.:** 3. **Bibl.:** 13.

Zveruk Lyudmyla A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Kyiv Cooperative Institute of Business and Law (18 Mykhaila Lomonosova Str., Kyiv, 03022, Ukraine)

E-mail: lyudmila.zveruk@gmail.com

Lysenko Tatyana S. – Master of the Department of Finance, Banking and Insurance, Kyiv Cooperative Institute of Business and Law (18 Mykhaila Lomonosova Str., Kyiv, 03022, Ukraine)

E-mail: tanya000768@ukr.net

Надзвичайна чутливість банківського сектора до негативних зрушень у світовому та національному господарстві потребує першочергового вирішення проблем функціонування банківського сектора, який має значний вплив на національну економіку, особливо за необхідності її переорієнтації на інвестиційно-інноваційне зростання. Тому підтримка стабільності функціонування банківського сектора, а отже, і можливість зростання банківського кредитування провідних галузей, актуалізує питання підвищення результативності управління кредитною діяльністю на основі вдосконалення кредитної політики банків.

Питання сутності, ефективності та особливостей управління кредитною діяльністю банківських установ є об'єктом дослідження багатьох науковців, зокрема: Волохова В. І. [5], Дзюблюка О. В. [1], Довгань Ж. М. [8], Доценко І. О. [7], Колотухи С. М. [4], Круш П. В. [6] та ін. Проте в працях науковців значною мірою розглядаються окремі аспекти організації кредитної діяльності банків, тоді як питання формування та розвитку системи управління кредитною діяльністю банківських установ вимагає подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження складових системи управління кредитною діяльністю банків та окреслення напрямів підвищення її результативності на основі вдосконалення заходів кредитної політики.

Нинішня криза, як і попередні, є передусім кризою фінансовою і банківською, причиною якої стало нагромадження проблем на макро- та мікрорівнях, що проявилися на фоні зростаючих політичних та макроекономічних дисбалансів. Ознаками кризових явищ у банківському секторі можна виділити такі: значний відтік коштів з депозитних рахунків, збільшення частки проблемних кредитів у структурі кредитного портфеля банків, недостатність рівня капіталізації банків, зростання збитковості банківських установ і в результаті – зміна структури банківської системи через неплатоспроможність ряду банків і виведення їх з фінансового ринку [1].

Для багатьох банків ключовою причиною погіршення фінансового стану виявилась недосконалість кредитної політики та неспроможність адекватної переорієнтації кредитної діяльності відповідно до змін внутрішнього та зовнішнього середовища. Показовою була діяльність ПАТ КБ «Приватбанк», яка призвела до його націоналізації. Банк здійснював вкрай ризикову кредитну політику й опинився на межі банкрутства, що створювало загрозу безпеці всій банківській системі України, тому, в умовах санації банківської системи, проведена націоналізація була єдиним можливим кроком.

Зупинимось на основних недоліках стратегічного управління кредитною діяльністю банку. У стратегії управління активами менеджмент ПАТ КБ «Приватбанк» основну увагу зосередив на кредитуванні

переважно юридичних осіб, частка яких у кредитному портфелі банку протягом 2015–2016 рр. була вищою (85% станом на 01.01.2016 р.), ніж по банківській системі України в цілому (82%), і станом на 01.10.2016 р. складала 86% проти 83% по банківській системі. У цей період здійснювалося кредитування переважно афілійованих з банком юридичних осіб, тобто тих, в яких банк має істотну участь і на умовах більш м'яких, ніж стандартні умови й тарифи [2]. При цьому всі показники діяльності позичальника та юридичні аспекти його кредитування, зокрема наявність та адекватність оцінки застави, платоспроможність поручителів оцінювались поверхнево, що підвищувало ймовірність переходу таких кредитів до категорії прострочених, а це становило під загрозу фінансову стійкість банку.

Надання банком кредитів без забезпечення їх заставою суперечить «Положенню про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями», яке визначає необхідність наявності застави, що має бути оцінена за справедливою оцінкою, застрахована, збережена та безперешкодно стягнена з позичальника в разі порушення ним своїх зобов'язань перед кредитором, як базовий елемент в процесі розрахунку кредитного ризику. У разі відсутності застави банк зобов'язаний класифікувати кредит за нижчим класом боржника або контрагента та формувати під дану позику резерви в повному обсязі [3]. Проте за висновком зовнішнього аудитора, банку «РwС», підписаним 22.07.2016 р., зі 141 млрд грн проблемного кредитного портфеля ПАТ КБ «Приватбанк» лише 26 млрд грн, або 19% були забезпечені адекватною заставою. Отже, зростання кризового кредитного портфеля системних банків України, які визначають фінансову стійкість банківської системи, вимагає першочергової уваги до вивчення питань управління кредитною діяльністю.

Дослідження сутності поняття «кредитна діяльність банку» показує, що однозначного трактування даного поняття не існує. Так, під «кредитною діяльністю банку» розуміють комплексний процес із реалізації кредитних операцій із метою отримання прибутку, результатом якого є створення та розміщення на ринку кредитної послуги. Як економічна категорія кредитна діяльність реалізується як особлива форма цивільно-правових відносин у фінансовій сфері. Вона опосередковує рух грошей, який здійснюється на платній основі та спрямована на підтримку процесу відтворення в діяльності кредиторів банку, самого банку і його позичальників [4].

Розглядаючи поняття «кредитної діяльності банку» як комплексний процес з відтворення та реалізації кредитних послуг з метою отримання прибутку, зауважимо, що воно є ширшим за поняття «кредитна операція», яка є лише етапом кредитної діяльності [5]. Через те, що кредитна діяльність банку

не обмежується лише процесом кредитування, вона здійснює вплив на фінансовий стан як банківських установ, так і інших суб'єктів господарювання і є сферою взаємозалежності їх інтересів на фінансовому ринку. Реалізація кредитної діяльності здійснюється на основі розробленої кредитної політики банку, яка є об'єктом управлінського впливу через використання таких базових функцій управління, як: прогнозування, планування, організація, регулювання та контроль [6].

Важливо зауважити, що в умовах спаду економічної активності суб'єктів господарювання особливого значення набувають комунікаційна та інформаційна функції, які тісно пов'язані між собою та опосередковують усі попередні. Комунікаційна функція полягає в налагодженні каналів взаємозв'язку між усіма складовими процесу формування та реалізації кредитної політики, інформаційна – у накопиченні, використанні та захисті інформації. Головним результатом виконання даних функцій є вибір таких інформаційних корпоративних систем, які б забезпечували рух основних комунікаційних потоків у напрямку сприяння підвищення результативності кредитної політики банку. Підсумовуючи, можемо охарактеризувати «кредитну діяльність банку» як чітку координацію дій, які пов'язані із виробленням механізму залучення та розміщення кредитних ресурсів на ринку кредитних послуг відповідно до загальноприйнятих принципів та правових норм для забезпечення ефективного управління кредитним процесом банку [7].

Певний комплекс дій та заходів формує систему управління кредитною діяльністю банку, яка є важливою складовою банківського менеджменту, оскільки націлена на ефективне розміщення наявних ресурсів у кредити при дотриманні оптимального рівня кредитного ризику та бажаного рівня прибутковості від позичкових операцій, що в підсумку забезпечує фінансову стійкість банку. Стратегічне планування в банківських установах сьогодні, в умовах нестабільності фінансових ринків, в основному зосереджено на розробці та реалізації системи управління кредитною діяльністю. Така система об'єднує комплекс елементів, зокрема: стратегію і тактику кредитної політики, організаційно-нормативні засади управління, аналітичні процедури щодо оцінки кредитного портфеля з метою покращення його кількісних і якісних параметрів [8].

Кредитна політика значною мірою впливає на прибуткове функціонування банку, визначаючи стандарти, параметри і процедури при здійсненні кредитування. Формування кредитної політики банківської установи передбачає кілька етапів. На початковому етапі визначаються стратегічні цілі кредитної політики, потім встановлюються принципи організації кредитного портфеля, і на їх основі розробляється регламент виконання кредитних операцій, що

включає комплекс внутрішніх процедур. Особлива роль відводиться кредитній стратегії банку, адже вона є програмою дій щодо досягнення та утримання довгострокових конкурентних переваг на фінансовому ринку і повинна бути достатньо гнучкою, щоб банк досяг намічених цілей, незважаючи на кризові явища в зовнішньому середовищі. Кредитна тактика визначає конкретні фінансові інструменти, які використовуються банківською установою для реалізації визначених цілей, а також правила їх здійснення та порядок організації кредитного процесу.

Вивчаючи практичні підходи до розробки та реалізації кредитної політики вітчизняними банками, зауважимо, що кредитна політика як нормативний документ банку найчастіше представлена у вигляді положення. Так, ПАТ КБ «Приватбанк» розробив «Положення про кредитну політику», яке визначає завдання, функції, принципи і стандарти кредитної діяльності, відповідальність і повноваження працівників банку на кожному етапі кредитного процесу та забезпечує комплексний підхід до управління ризиками, що у підсумку гарантує найбільш раціональне використання ресурсів банку.

Основним завданням кредитної політики банк вбачає визначення основних принципів здійснення кредитного процесу й управління кредитним ризиком у банку [9]. До основних принципів кредитування, якими керуються бізнес-підрозділи банку і які визначають філософію банківських операцій, належать: дотримання фундаментальних правил фінансування; дотримання цінностей; зосередженість на клієнті; індивідуальна відповідальність; якість; економічна ефективність; баланс між ризиком і прибутком (*рис. 1*). Основними функціями кредитної політики є такі: визначення основних принципів і стандартів кредитної діяльності; встановлення відповідальності та повноважень працівників банку на кожному етапі кредитного процесу; встановлення загального підходу банку до прийняття кредитних ризиків; забезпечення комплексного підходу до управління ризиками.

Кредитна політика, як нормативний документ, визначає основні вектори управління кредитною діяльністю банку, які представлені такими її підрозділами: клієнти та продукти, валюта фінансування, цільові галузі для фінансування, ухвалення новацій та змін, обробка виключних ситуацій (ризик-менеджмент), основні принципи кредитування, організація кредитного процесу, мінімальні вимоги до потенційних позичальників, мінімальні стандарти кредитної угоди, кредитні повноваження, моніторинг кредитів, економічні заходи в роботі з проблемними кредитами, звітність.

Організація кредитного процесу в «Приватбанку» передбачає чотири стадії його здійснення: залучення клієнта та надання йому інформації та

Рис. 1. Основні принципи кредитування банківських установ

консультацій; збір інформації про клієнта, її аналіз та прийняття рішення про кредитування; впровадження рішення про кредитування (оформлення, облік); поточне управління відносинами між клієнтом та банком. Для порівняння, організація процесу кредитування в публічному акціонерному товаристві «Державний ощадний банк України» передбачає 12 етапів, у банку розроблено власну методiku аналізу кредитоспроможності фізичних осіб, використовуються різні види кредитних договорів, моніторинг здійснюється на всіх етапах кредитного процесу. Банк підтримує постійний зв'язок з клієнтами щодо своєчасного виконання умов кредитного договору і недопущення прострочення заборгованості або здійснює реструктуризацію кредитної заборгованості.

Планування заходів з управління кредитною діяльністю банку неможливо без її кількісного та якісного аналізу. У процесі здійснення кількісного аналізу вивчається динаміка складу і структури загального кредитного портфеля за видами кредитів, напрямками розміщення, галузевою структурою, видами валют, строками надання, вартістю кредитування. Якісна оцінка кредитного портфеля банку передбачає визначення питомої ваги проблемних кредитів, співвідношення простроченої та сумнівної заборгованості до

акціонерного капіталу, якість забезпечення, співвідношення резерву на втрати за сумнівними боргами і сумою процентних доходів, ліквідність об'єкта застави.

Оцінюючи кредитну діяльність вітчизняних банків, проаналізуємо кредитний портфель системно важливого банку АТ «Укресім-банк» за видами наданих кредитів та по категоріях клієнтів за останні роки. Зміна обсягу кредитного портфеля по видах кредитів, наданих клієнтам, мала позитивну динаміку (табл. 1).

Для здійснення аналізу використаємо дані по кредитах, що надані клієнтам у 2015 р., які не увійшли в табл. 1, але використовувались для розрахунків, а саме: комерційні кредити, надані в сумі 95 705 160 тис. грн, овердрафт – 273 354 тис. грн, векселі – 21 545 тис. грн. [10]. Загалом клієнтам у 2015 р. було надано кредитів за вирахуванням резерву під зменшення корисності на суму 55 038 772 тис. грн, у 2016 р. – на суму 58 426 564 тис. грн, що на 6,15% більше, ніж у попередньому році. За 2017 р. динаміка по наданих кредитах була також позитивна, і приріст кредитного портфеля досяг 15,6%. У цей період активно надавалися комерційні кредити, зростання яких склало 11,2%, та овердрафти – зростання на 55%. Падіння

**Аналіз кредитного портфеля по кредитах, наданим клієнтам АТ «Укресімбанк»
за 2016–2017 рр. і 9 місяців 2018 р., тис. грн**

Кредити клієнтам включають	На 31.12.2016 р.	Зміни на кінець 2016 р.		На 31.12.2017 р.	Зміни на кінець 2017 р.		На 30.09.2018 р.	Зміни за 9 місяців 2018 р.	
		млн грн	%		млн грн	%		млн грн	%
Комерційні кредити	103 567 381	7 862	8,21	115 173 924	11 606	11	135 973 264	20799	18
Овердрафт	456 206	0,18	66,8	709 605	0,253	55	1 203 055	0,493	69,5
Векселі	66 270	0,04	207	52 614	-0,013	-20	74 084	0,021	40,8
Резерв під зменшення корисності	(45 663 293)			(48 354 857)			(65 347 743)		
Усього кредити клієнтам	58 426 564	3 387	6,15	67 581 286	9 151	15	71 902 660	4321,3	6,39

Джерело: складено авторами за [10–12].

відмічалось за векселями на 20%. За три квартали 2018 р. приріст по загальній сумі кредитів за вирахуванням резервів під зменшення корисності склав 6,39% у порівнянні з рівнем кредитування на кінець 2017 р. За цей період зростання по комерційних кредитах було на рівні 18%, по овердрафтах – на 69,5%, по векселях – на 40,8% (див. табл. 1). Отже, на позитивну динаміку кредитного портфеля АТ «Укресімбанк» найбільший вплив здійснили комерційні кредити, оскільки вони займають лівову частку у структурі кредитного портфеля (99%), проте можна відзначити значне зростання векселів та овердрафтів, хоча їх вплив незначний, оскільки низька питома вага в загальній структурі кредитів.

Аналізуючи кредитний портфель за категоріями клієнтів АТ «Укресімбанк», відмічаємо, що найбільша питома вага належить юридичним особам, зокрема на кінець 2016 р. вона складала 79,08% від кредитного портфеля, на кінець 2017 р. – 74,4%, за дев'ять місяців 2018 р. досягла 75,4% (табл. 2).

На другому місці за величиною отриманих кредитів знаходяться державні підприємства, які за 2016 р. займали 19,4% у структурі кредитного портфеля, за 2017 р. – 24,3% (зростання склало 4,9%), і на кінець третього кварталу 2018 р. їх питома вага досягла 23%. Фізичні особи кредитувалися значно повільніше – їх питома вага серед кредитів клієнтам у 2016 р. була на рівні 1,28%, на кінець 2017 р. знизилась на 0,09% і складала 1,19%. У 2018 р. позжавішало кредитування фізичних осіб, і рівень питомої ваги досяг 1,46%. Така структура кредитного портфеля пов'язана із основним напрямом діяльності АТ «Укресімбанк», а саме: підтримка пріоритетних для розвитку держави галузей економіки, тому в клієнтській базі переважає значна кількість великих промислових і державних

підприємств. Банк також обслуговує муніципальні та комунальні підприємства, проте даний сегмент клієнтів зовсім незначний – 0,06% на кінець вересня 2018 р. У цілому кредитний портфель зріс на кінець третього кварталу 2018 р. порівняно з підсумками 2016 р. на 33 160 546 тис. грн, або 31,85%.

Розглядаючи структуру кредитного портфеля АТ «Укресімбанк» у розрізі видів економічної діяльності, зауважимо, що банк диверсифікує вкладення виходячи із дохідності та ризику даного сегмента. Найбільшу питому вагу клієнтського кредитного портфеля у 2016 р. становили кредити на сільське господарство та харчову промисловість – 17,9% (табл. 3). Зменшення обсягу кредитування по даній галузі у 2017 р. призвело до зменшення її частки у структурі портфеля на 4,4%. Найбільший рівень кредитування за 2017 р. відзначався по видобувній галузі, сягнувши 17 946 195 тис. грн, що склало 15,5% від загального розміру кредитного портфеля. Зросла питома вага у кредитному портфелі таких галузей, як:

- ✦ енергетика – на 2,7%;
- ✦ торгівля та виробництво будівельних матеріалів – на 0,3%;
- ✦ металообробка та інша переробна діяльність – на 0,2%;
- ✦ легка і деревообробна промисловість – на 0,1%.

Знизилась питома вага у кредитному портфелі банку таких галузей, як:

- ✦ сільське господарство та харчова промисловість – на 4,4%;
- ✦ нерухомість – на 0,7%;
- ✦ металургія, транспорт та зв'язок – на 0,5%;
- ✦ хімічна промисловість. виробництво гумової та пластмасової продукції та інше – на 0,3%;

Аналіз наданих кредитів та авансів АТ «Укресімбанк» за категоріями клієнтів за 2016–2017 рр. і за 9 місяців 2018 р., тис. грн

Категорія клієнтів	31.12.2016 р.	Частка у структурі, %	31.12.2017 р.	Частка у структурі, %	Зміни, %	30.09.2018 р.	Частка у структурі, %
Юридичні особи	82 297 425	79,08	86 305 984	74,4	-68	103 514 586	75,4
Державні підприємства	20 202 683	19,4	28 230 283	24,3	4,9	31 645 223	23,05
Фізичні особи	1 333 388	1,28	1 382 786	1,19	-0,09	2 004 947	1,46
Муніципальні та комунальні підприємства	256 361	0,24	17 090	0,014	-0,22	85 647	0,06
Усього кредитів	104 089 857	100	115 936 143	100		137 250 403	100

Джерело: складено авторами за [10–12].

Таблиця 3

Аналіз клієнтського кредитного портфеля АТ «Укресімбанк» по галузях економіки за 2016–2017 рр., тис. грн

Галузь	На 31.12.2016 р.		На 31.12.2017 р.		Відхилення	
	Тис. грн	Частка у структурі, %	Тис. грн	Частка у структурі, %	Абсолютне, тис. грн	Частка у структурі, %
Видобувна галузь	12 316 287	11,8	17 946 195	15,5	5 629 908	3,7
С/г і харчова промисловість	18 629 628	17,9	15 701 364	13,5	-292 8264	-4,4
Торгівля	11 814 251	11,3	13 426 826	11,6	1 612 575	0,3
Хімічна промисловість	9 737 760	9,4	10 506 859	9,1	769 099	-0,3
Нерухомість	8 699 429	8,4	8 939 303	7,7	239 874	-0,7
Енергетика	5 251 422	5,0	8 906 034	7,7	3 654 612	2,7
Машинобудування	7 664 204	7,4	8 536 738	7,4	872 534	0
Будівництво	6 122 059	5,9	6 454 571	5,6	332 512	-0,3
Металургія	6 203 129	6,0	6 424 502	5,5	221 373	-0,5
Виробництво будівельних матеріалів	4 338 374	4,2	5 207 854	4,5	869 480	0,3
Готелі та ресторани	4 337 384	4,2	4 667 735	4,0	330 351	-0,2
Виробництво гумової та пластмасової продукції	2 623 755	2,5	2 540 034	2,2	-83 721	-0,3
Транспорт і зв'язок	2 032 035	1,9	1 676 440	1,4	-355 595	-0,5
Фізичні особи	1 333 388	1,3	1 382 786	1,2	49 398	-0,1
Целюлозно-паперова промисловість	904 560	0,9	1 114 220	1,0	209 660	0,1
Фінансові послуги	512 981	0,5	486 456	0,4	-26 525	-0,1
Металообробка	154 732	0,1	369 100	0,3	214 368	0,2
Інша переробна діяльність	151 920	0,1	365 368	0,3	213 448	0,2
Легка промисловість	185 233	0,2	347 765	0,3	162 532	0,1
Деревообробна промисловість	252 426	0,2	292 680	0,3	40 254	0,1
Інше	824 900	0,8	643 313	0,5	-181587	-0,3
Усього	104 089 857	100,0	115 936 143	100,0	11 846 286	

Джерело: складено авторами за [10; 11].

- ✦ готелі та ресторани – на 0,2%;
- ✦ фізичні особи та фінансові послуги – на 0,1%.

Оцінюючи управління кредитною діяльністю АТ «Укресімбанк», зауважимо, що менеджмент банку особливу увагу звертає на управління кредитним ризиком, здійснюючи аналіз та моніторинг кредитних проектів, оцінку кредитоспроможності кожного позичальника та встановлення кредитного рейтингу. Управління кредитним ризиком досліджуваного банку спрямоване на забезпечення виконання зобов'язань клієнтами (контрагентами) банку у формі, обсязі та часі, достатніх для підтримання коефіцієнтів ліквідності, дохідності та достатності капіталу в межах лімітів, прийнятних для банку.

Процес управління та контролю кредитного ризику менеджментом АТ «Укресімбанк» включає такі заходи:

1) встановлення граничних розмірів кредитного ризику та лімітів «апетиту» до кредитного ризику, відповідно до яких визначаються ліміти кредитних повноважень;

2) надання кредитів або прийняття кредитних зобов'язань виключно згідно із затвердженою кредитною політикою та внутрішніми положеннями банку;

3) постійний моніторинг фактичних ключових показників кредитного ризику на рівні окремих кредитів чи зобов'язань, кредитних портфелів та загального кредитного портфеля; запровадження ефективних заходів щодо управління кредитними ризиками [13].

Під час здійснення оцінки впливу кредитного ризику на операції банку його розподіляють на індивідуальний кредитний ризик (за окремою операцією або контрагентом) і кредитний ризик за портфелем. Для управління індивідуальним кредитним ризиком менеджментом банку розроблено низку процедур.

По-перше, здійснюється класифікація кредитів і клієнтів (або контрагентів) за допомогою системи внутрішнього кредитного рейтингу, який визначається на підставі фінансових даних (кількісних характеристик) та нефінансових даних (якісних характеристик) щодо клієнтів.

По-друге, враховуються попереджувальні сигнали та здійснюється оцінка і моніторинг вартості застави та ліквідності позичальників.

По-третє, встановлюються ліміти кредитного ризику та здійснюється контроль щодо їх дотримання.

По-четверте, створюється достатній рівень резерву під зменшення корисності активів.

Для обмеження індивідуального кредитного ризику «Укресімбанк» встановлює такі ліміти, як максимальний обсяг кредитних операцій (кредити, цінні папери, дебіторська заборгованість) на кожного контрагента (або групу зв'язаних контрагентів), включаючи позабалансові зобов'язання, а також максимальний обсяг кредитних операцій (кредити,

цінні папери, дебіторська заборгованість) на кожну пов'язану з банком особу, включаючи позабалансові зобов'язання. Особливо позитивним у процесі розробки кредитної політики «Укресімбанку», виходячи із практики роботи банків, є визначення виду необхідної застави стосовно індивідуальних операцій, галузей або клієнтів. Основні види застави включають: гарантії провідних банків, депозити в банку, нерухомість і заставу у вигляді обладнання або транспортних засобів. При цьому обов'язковою умовою є страхування застави, що надається клієнтом.

Управління кредитним ризиком, пов'язаним із кредитним портфелем, проводиться менеджментом «Укресімбанку» шляхом:

- ✦ здійснення класифікації кредитного портфеля на основі внутрішньої системи кредитних рейтингів;
- ✦ моніторингу структури кредитного портфеля за категорією клієнтів, за галузями, а також за кредитними рейтингами клієнтів та кредитів;
- ✦ установлення лімітів концентрації та їх відповідного моніторингу і контролю та диверсифікації кредитного портфеля як за галуззю, так і за категорією клієнтів [13].

Диверсифікація кредитного портфеля за галуззю і за категорією клієнтів забезпечується шляхом встановлення таких лімітів: за галуззю, за максимальним загальним обсягом «великих» кредитів (що становлять 10% або більше регулятивного капіталу банку стосовно кожного контрагента або групи зв'язаних контрагентів) і за максимальним загальним обсягом кредитів, наданих клієнтам. Здійснюється також моніторинг за концентрацією кредитного портфеля за категорією клієнтів, за загальною заборгованістю п'яти, десяти та п'ятдесяти найбільших клієнтів. На кінець 2017 р. «Укресімбанк» мав концентрацію кредитів у розмірі 55 624 357 тис. грн, наданих десятьом найбільшим позичальникам, що складало 47,98% загального кредитного портфеля, тоді як кінець 2016 р. концентрація кредитів була у розмірі 46 472 276 тис. грн, або 44,65% загального кредитного портфеля. Для запобігання негативному впливу ризику концентрації кредитів за цими кредитами протягом 2017 р. було сформовано резерв у розмірі 20 763 109 тис. грн, за 2016 р. даний резерв досягав 19 694 698 тис. грн [10; 12].

Отже, збільшення обсягів кредитування характеризує пожвавлення кредитної діяльності банків, одним із факторів якого стало вдосконалення кредитної політики, зокрема інструментів управління кредитним ризиком. Проте важливим сьогодні є врахування спаду економічної активності суб'єктів господарювання при формуванні кредитної політики, що дозволить своєчасно реалізовувати управлінські рішення щодо мінімізації ризиків та зростання ринкової вартості банку.

Для підвищення ефективності управління кредитною діяльністю необхідно звернути увагу на комунікаційну та інформаційну функції управління кредитною політикою банку заради посилення взаємозв'язку між усіма учасниками кредитного процесу та підвищення рівня інформаційної безпеки; аналітичну та контрольну функції – для можливості швидкого реагування на негативні зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі та організаційну – для вдосконалення нормативно-інституційного забезпечення процесу кредитування.

Розробляючи заходи кредитної політики, доцільно вдосконалити деталізацію етапів кредитного процесу, дотримуватись вимог Національного банку України при оцінці кредитоспроможності юридичних осіб та розробляти власні методики оцінки, удосконалювати механізм розробки та реалізації кредитних договорів відповідно до видів позик, активно проводити процентну політику для мотивації позичальника, здійснювати попередній, поточний і подальший контроль виконання позичальником умов договору, запроваджувати інноваційні методи управління та контролю кредитної діяльності, слідкувати за зростанням професіоналізму працівників з метою підвищення якості кредитного обслуговування.

ВИСНОВКИ

Система управління кредитною діяльністю – одна з найважливіших складових банківського менеджменту, яка представлена комплексом взаємопов'язаних елементів:

- ✦ розробка стратегії й тактики кредитної політики;
- ✦ організаційна структура та нормативні засади управління кредитним процесом;
- ✦ аналіз кредитного портфеля за кількісними та якісними характеристиками.

Головна мета управління кредитною діяльністю полягає в ефективному розміщенні коштів банку, що має забезпечувати ліквідність, дохідність від кредитних операцій, оптимальний рівень кредитного ризику, а отже, і стабільність всієї банківської системи. Досягнення головної мети можливе за умови вирішення ряду завдань, а саме:

- ✦ системної організації управління якістю кредитного портфеля;
- ✦ оцінки кредитного ризику та факторів, які на нього впливають;
- ✦ оптимізації кредитного портфеля за складом клієнтів, структурою позик і рівнем кредитних ризиків;
- ✦ своєчасного виявлення проблемних позик;
- ✦ забезпечення диверсифікації кредитних вкладень. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності : монографія / О. В. Дзюблюк, В. В. Корнєєв, В. І. Міщенко та ін. Тернопіль : ФОП Осадца Ю.В., 2017. 298 с.
2. Націоналізація ПАТ «Приватбанк» у контексті оздоровлення банківської системи України. URL: www.niss.gov.ua/articles/2496/
3. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» № 351 від 30.06.2016 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/paran18#n18>
4. Колотуха С. М., Власюк С. А. Гроші та кредит : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 495 с.
5. Волохов В. І. Економічна природа і зміст кредитної діяльності банку в аспекті оцінювання її ефективності. *Фінанси України*. 2009. № 8. С. 109–117.
6. Круш П. В., Бугрім С. І. Напрями підвищення результативності управління кредитною політикою банку в умовах кризи. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2017. Вип. 19. С. 149–158. URL: <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/87983/98349>
7. Доценко І. О., Доценко В. В. Сутність та значення кредитної діяльності банку в сучасних умовах економічного розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2017. Вип.12. Ч. 1. С. 94–98.
8. Довгань Ж. М. Особливості управління кредитною діяльністю банківських установ в сучасних умовах. *Світ фінансів*. 2015. № 4. С. 43–55.
9. Положення про кредитну політику ПАТ КБ «Приватбанк»: затв. протоколом Наглядової Ради № 19 від 23.06.17 р. URL: https://static.privatbank.ua/files/Regulation_on_credit_policy_190617.pdf
10. Річна окрема фінансова звітність АТ «Укрексімбанк» за 2016 рік. URL: https://www.eximb.com/upload/app_links/2016-UkrEximBank-Separate-FS_Ukr_Final.pdf
11. Річна окрема фінансова звітність АТ «Укрексімбанк» за 2017 рік. URL: https://www.eximb.com/upload/app_links/2017-UkrEximBank-Separated-FS_Ukr-NBU.pdf
12. Проміжна скорочена окрема фінансова звітність АТ «Укрексімбанк» на 30.09.2018 р. URL: https://www.eximb.com/upload/app_links/HY2018-EXIM-separated-300918.pdf
13. Річна консолідована фінансова звітність АТ «Укрексімбанк» за 2017 р. URL: https://www.eximb.com/upload/app_links/2017-UkrEximBank-Consolidated-FS_Ukr-NBU.pdf

REFERENCES

- Dotsenko, I. O., and Dotsenko, V. V. "Sutnist ta znachennia kredytnoi diialnosti banku v suchasnykh umovakh ekonomichnoho rozvytku" [The essence and importance of the bank's lending activities in the current conditions of economic development]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*, vol. 1, no. 12 (2017): 94-98.
- Dovhan, Zh. M. "Osoblyvosti upravlinnia kredytnoi diialnistiu bankivskykh ustanov v suchasnykh umovakh" [Features of management of credit activity of banking institutions in modern conditions]. *Svit finansiv*, no. 4 (2015): 43-55.

Dziubliuk, O. V. et al. *Teoriia i praktyka hroshovoho obihu ta bankivskoi spravy v umovakh hlobalnoi finansovoi nestabilnosti* [The theory and practice of monetary circulation and banking in the conditions of global financial instability]. Ternopil: FOP Osadtsa Yu. V., 2017.

Kolotukha, S. M., and Vlasiuk, S. A. *Hroshi ta kredyt* [Money and credit]. Kyiv: Znannia, 2012.

Krush, P. V., and Buhrim, S. I. "Napriamy pidvyshchennia rezultatyvnosti upravlinnia kredytnoiu politykoiu banku v umovakh kryzy" [Areas of increasing the effectiveness of management of credit policy of the bank in a crisis]. *Suchasni problemy ekonomiky i pidpriemnytstvo*. 2017. <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/87983/98349>

[Legal Act of Ukraine] (2016). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/paran18#n18>

[Legal Act of Ukraine] (2017). https://static.privatbank.ua/files/Regulation_on_credit_policy_190617.pdf

"Natsionalizatsiia PAT «Pryvatbank» u konteksti ozdorovlennia bankivskoi systemy Ukrainy" [Nationalization of PJSC "PrivatBank" in the context of improving the banking system of Ukraine]. www.niss.gov.ua/articles/2496/

"Promizhna skorochedna okrema finansova zvitnist AT «Ukreksimbank» na 30.09.2018 r." [Interim condensed separate financial statements of JSC "Ukreksimbank" as of 09.30.2018]. https://www.eximb.com/upload/app_links/HY2018-EXIM-separated-300918.pdf

"Richna okrema finansova zvitnist AT «Ukreksimbank» za 2017 rik" [Annual separate financial statements of JSC "Ukreksimbank" for 2017]. https://www.eximb.com/upload/app_links/2017-UkrEximBank-Separated-FS_Ukr-NBU.pdf

"Richna konsolidovana finansova zvitnist AT «Ukreksimbank» za 2017 r." [Annual Consolidated Financial Statements of Ukreksimbank JSC for 2017]. https://www.eximb.com/upload/app_links/2017-UkrEximBank-Consolidated-FS_Ukr-NBU.pdf

"Richna okrema finansova zvitnist AT «Ukreksimbank» za 2016 rik" [Annual separate financial statements of JSC "Ukreksimbank" for 2016]. https://www.eximb.com/upload/app_links/2016-UkrEximBank-Separate-FS_Ukr_Final.pdf

Volokhov, V. I. "Ekonomichna pryroda i zmist kredytnoi diialnosti banku v aspekti otsiniuvannia yii efektyvnosti" [The economic nature and content of the bank's lending activity in terms of evaluating its effectiveness]. *Finansy Ukrainy*, no. 8 (2009): 109-117.